

Teema 3: Asepalvelukseen liittyvät mielialat ja huolet kotirintamalla

"Kotoa on korpeen tullut kirje." Kuvaaja Heikki Roivainen. Petsamo, Luttojoki, 13.-21.7.1942. Kuvälähde: SA-kuva.

Talvi- ja jatkosotien aikana sotatoimiin osallistui satoja tuhansia suomalaisia, joista vain noin kolmasosa taisteli eturintamalla. Etulinjan sotilaat koottiin nuorista aikuisista: tyypillinen haavoittunut sotilas oli 23–26-vuotias. Vanhemmat ikäluokat palvelivat yleensä selustassa eli he huolehtivat varusteiden ja hevosten huollosta sekä toimivat keittäjinä ja lääkintämiehinä.

Sotilaan ikä ja tausta vaikuttivat siihen, mihin tehtävään hän armeijassa päätyi. Jos sotilas oli nuori, eikä hänellä ollut koulutusta tai erikoistaitoja, hän päätyi todennäköisesti etulinjan kiväärikomppaniaan. Etulinjan pystyi välttämään, jos sotilaalla oli osaamista jossain armeijalle hyödyllisessä tehtävässä kuten kuljetusjoukoissa tai kirjurina. Keskeisessä ammatissa kuten metalliteollisuudessa, rautateillä tai valtion virkamiehenä toimivat pyrittiin vapauttamaan asepalveluksesta täysin tai lomauttamaan heidät nopeasti.

Vanhempien sotilaiden rintamalla oloa varjosti huoli omasta perheestä ja kotitalan toimeentulosta. Maatalouden työvoimapulan vuoksi sotilaille yritettiin järjestää lomaa kylvötoiden tai sadonkorjuun ajaksi, jos sotatilanne salli. Lomakäytännöt vaihtelivat ja ikä, elinkeino ja siviilisääty vaikuttivat loman saantiin, mikä aiheutti nurinaa sotilaiden keskuudessa.

Kotirintamalla armeijan palveluksessa olevista sukulaisista kannettiin huolta. Ainoa yhteydenpitokeino oli kirjeenvaihto. Kenttäposti kuljetti kirjeitä rintaman ja kotiseudun välillä, mutta kirjeiden ja pakettien saapuminen ei ollut aina varmaa. Sotilaat eivät saaneet paljastaa kirjeissään mitään, mikä olisi voinut hyödyttää vihollista. Siksi joukkojen sijainneista ja sotatoimista ei voinut kertoa. Postinkulku vaikeutui taisteluvaiheissa, ja mitä kauemmin kirjeet viipyivät, sitä huolestuneempia kotona oltiin. Talvi- ja jatkosodassa kuoli noin 95 000 suomalaista. Sodassa kuolleet suomalaiset pyrittiin hautaamaan kotipaikkakuntiansa sankarihautoihin.

"Iskuosasto lähtövalmiina. Riihiö 1942.07.13". Kuvalähde: SA-kuva.

Yläkoulu

Tehtävä 1

Kirje vuodelta 1944. Kuva alkuperäisestä kirjeestä ja ääneen luettu materiaali ladattavissa AOE:stä nimellä 3_1_Oulu.

Oulu 2-8-44
Jahvetin Kirjelaatikko

Helsinki Yleisradio.

Arvoisa Jahvetti!

Pyydän kysyä, sellaista asiaa, kun minulla oli 3 poikaa rintamalla, ja niistä yksi kaatui viimekuun puolivälissä, ja jällelle jäi kaksi, niin näistä ei toinen päässyt hautajaisiin vaikka ajoissa annettiin tieto, hän pani loma-anomuksen vetämään, vaan "tyssäsi" niinkuin pojat sanovat. Sanotaanhan että ei sota yhtä miestä kaipaa, vaan näkyypä kaipaavan. Tämä tällainen menettely, tekee mielen matalaksi, niin veljille siellä rintamalla, kuin täällä kotona oleville. Kun vanhempi veli kaatui talvisodassa ja nyt kaatui nuorempi, niin olisimme toivoneet että jällelle olevat olisivat saaneet olla edes hautajaisissa ja äidille lohtuna, kun melkein voi sanoa, että heidänkin osansa on sama. Vaan eikö sankarivainajia niin paljon kunnioiteta että veli pääsisi lomalle. Alussa tämän rähinän, olisi paremmin ymmärtänyt, kun ei ollut kulkuyhteyksiä y.m., vaan siihen aikaan oli jo rauhallisempaa.

Kahden Sankarivainajan Äiti

[-]

Kysymykset

1. Missä kirje on kirjoitettu ja milloin?

2. Kuinka monta kirjeen kirjoittajan poikaa on taistellut sodassa ja kuinka moni heistä on kuollut?

3. Mikä sodan vaihe kirjeen lähettämisen aikaan oli käynnissä?

4. Pohdi, miksi kirjoittajalle olisi ollut tärkeää, että molemmat pojat pääsevät hautajaisiin.

Sanasto

sankarivainaja = sodassa menehtynyt omiin joukkoihin kuulunut henkilö

Tehtävä 2

Kirje vuodelta 1944. Kuva alkuperäisestä kirjeestä ja ääneen luettu materiaali ladattavissa AOE:stä nimellä 3_2_Hämeenlinna.

H:linna 12/12 44
Jafedin Kirjelaadikki

Helsingi

Tämän ohella pyydämme Kunnioittaen vastaamaan joko Kirjeellä tai Ration välityksellä mistä joh-
tuu että Vuoden 1925 syntyneet miehet pakotetaan taistelemaan Pohjoisrintamalla eikä näille kuu-
lu rauha kuten kaikille muillekin vai onko nämät valittu Suomen kansan Marttyyreiksi ja miksi ei
näille anneta ottaa vastaan Kirjeitä eikä paketteja ne säännöllisesti hukkuvat matkalla tai lähetetään
kirjeet takaisin. Ei paketit. joutuuko ne kulettajain suuhun tai mihin. miksi niiten täytyy siellä kärsiä
vilua ja nälkää ja huonoa kohtelua ei luulisi Näin temokraattisessa Maassa sellaista tapahtuvan mut-
ta niin nyt vaan on. siis vielä kerran pyydämme kiinnittämään asiaan vakavaa huomiota sillä emme
jaksakaan kärsiä lastemme kurjaa tilaa siellä kauvan näin on menetelty. Yksikössä 4866 kenttäpostikont-
tori 6. Vaikka osotteet on aivan selvästi ollut merkittynä eivät kirjeet eikä paketit ole menneet.

Hämeenlinnaisten vanhempien puolesta.

[- -]

Jahvetin vastaus Hämeenlinnasta lähetettyyn kirjeeseen. Jahvetin alkuperäinen vastaus on ladattavissa nimellä AOE:stä nimellä Kirje_3_2_Hämeenlinna.

Kuten tiedätte, välirauhansopimuksen mukaan meidän oli
ajettava saksalaiset maasta sekä saatettava armeijamme rauhan kan-
nalle 5.12. mennessä. Meidän oli siis pakko vetää pois kaikki van-
hemmat miehet ja jättää asevelvollisuusikäluokat yhdessä vakinaisen
väen kanssa kargoittamaan sakselaisten viimeisiä rippeitä. Postin-
kulkua on kyllä kyetty järjestää kaikin mahdollisin tavoin, mutta
kun saksalaiset katkaisivat kaikki kulkuyhteydet, on kuljetus sangen
hidasta. Sitäpaitsi on huomattava, että kenttäposti ei ole ollut
voimassa enää 15.12 jälkeen. Osoite 4866/6 Kpk ei siis enää kelpaa.
Kenttäpostin sijasta kirjoitetaan Lappiin meneviin postilähetuksiin
vain Oulu. Jos peiteluku on muuttunut, asianomaisen sotilaan on siitä
täytynyt ilmoittaa kotiin.

Tästä uudesta järjestelystä on sekä sanomalehdissä
että radiossa (muun muassa meidän kauttamme) ilmoitettu useampaan
otteeseen.

Terveisin

.....

Kysymykset

Lue molemmat kirjeet.

1. Minkä ikäinen Hämeenlinnasta 12.12.1944 lähetetyssä kirjeessä (Kirje_3_2_Hämeenlinna) mainittu sotilas on?
2. Millainen on kirjoittajan käsitys hänen poikansa oloista rintamalla?
3. Mikä sota ja mikä sen vaihe oli kirjeiden kirjoittamisen aikaan menossa?
4. Mitä syitä Jahvetti kertoo sille, että poika ei ole vielä voinut palata kotiin?
5. Miksi Jahvetin mukaan posti ei ole kulkenut?
6. Miten äidin mielikuva sodan oloista on mielestäsi voinut muodostua? Onko äidin kuvaus luotettava historiallinen lähde? Millainen lähde kuvaisi rintamaoloja luotettavammin?
7. Pohdi, oliko kirjeen kirjoittaja tyytyväinen saamaansa vastaukseen.
8. Sodan aikana sotilaiden sijainnista tai oloista ei voitu tarkkaan kertoa. Mitä tunteita kotona läheisiään odottavat saattoivat tuntea?
9. Pohdi aikalaisten kokemusta sodasta. Miten oma elämäsi muuttuisi, jos kaikki 18–35-vuotiaat miehet joutuisivat lähtemään sotaan?

Sanasto

marttyyri = alun perin uskonsa puolesta kuollut; myös vakaumuksensa tai kannattamansa asian vuoksi kuollut henkilö

demokraattinen = kansanvaltainen; valtiojärjestys, jossa asioista päättää yhteisesti valitut henkilöt

välirauhansopimus = Moskovan välirauhaksi kutsuttu aseleposopimus, joka allekirjoitettiin 19.9.1944 ja päätti jatkosodan

kenttäposti = postijärjestelmä, jolla sodassa kuljetettiin viestejä kodin ja sotarintaman välillä

peiteluku = kenttäpostilähetyksissä käytettiin osoitteiden sijasta peitelukua, jonka avulla lähetyksen löysi oikeaan paikkaan

Tehtävä 3

Kirje vuodelta 1942. Kuva alkuperäisestä kirjeestä ja ääneen luettu materiaali ladattavissa AOE:stä nimellä 3_3_Kotala.

Kotala 14/2 42 Jahvetin kirje laatikko

Helsinki

Täällä monia huolestuttaa alla kerrotut asiat joten asiaan kuulumattomana käännyin puoleenne jos voisitte toimia sen hyödyksi. Että eikö, kunkin pitäjän viljelys päälliköt vois tiedoittaa sellaisia maanviljelys tiloja joissa ei ole yhtään miestä eikö niihin voitais vapauttaa sota hommista. huomaan että vapautetaan paljon sellaisia jotka ei toimi täällä mitään. Otan esimerkin tästä lähi seurulta johon niin kipeästi apua tarvitsis. Tila omistaa 8 h. viljeltyä. Talon ainoana väkenä on Vaimo ja 3 pientä lasta. Tallissa seisoo koko talven 2 hevosta. Olis mielestäni tämänkin talon isäntä hyödyllisin olemaan kotona lannan ajossa, kun hän on tehnyt isänmaansa eteen jo paljon on haavottunut ja muutenkin jo B2 mieheksi toimii nyt työ komppaniassa. Ja valittelee ettei ole työtä ettei aika tahdo kulua. Niin eikö tällaisissa tapauksissa voitais asioita paremmin hyödyllisemmin järjestää. Voisko kunnan miehet anoa tällaisiin paikkoihin ja näissä oloissa miestä kotiin. Luulisin ainakin tämänkin tilan tuottavan enempi hyötyä maallemme sekun nyt.

Vastausta odottaa Kiireellisesti.

[- -]

Kotala.

Kysymykset

Vastaa seuraaviin kysymyksiin. Vastaukset löydät kirjeestä.

1. Mikä on kirjeen lähetyspaikka?

2. Minne kirje on lähetetty?

3. Milloin kirje on päivätty ?

4. Kenestä kirjoittajan mielestä olisi enemmän hyötyä kotona kuin rintamalla?

5. Millä tavalla kirjoittaja perustelee miesten lomauttamista?

6. Miten miesten lomauttaminen käytännössä voisi tapahtua?

7. Pohdi, miksi kirjoittaja on halunnut kirjoittaa kirjeen Jahvetille asiaa kysyäkseen.

Sanasto

B2-mies = armeijan määräämää palveluskelpoisuusluokkaa, joka kertoo henkilöllä olevan vähäinen tai suuri haitta toimia armeijassa

työkomppania = armeijan yksikkö, jossa ei osallistuttu varsinaisiin sotatoimiin vaan tehtiin muita armeijaa hyödyttäviä töitä

Lukio

Tehtävä 4

Kirje vuodelta 1944. Kuva alkuperäisestä kirjeestä ja ääneen luettu materiaali ladattavissa AOE:stä nimellä 3_4_Perniö.

Perniössä, 10.10.44.

Pyydän kohteliaimmin tiedustella näitä seuraavia asioita. Ja pyydän tulla tämän kirjeeni huomioitua. Mitä varten ijän perusteella vapautettiin puolustusvoimista miehiä. Siinä tapauksessa nyt pääsivät kaikki kyttärit ja pinnarit ensin vapaaksi. Varsinaiset etulinjan jalkaväen miehet mitä nyt sattumatta sattu jäämään henkiin, ja jotka kokoajan ovat olleet aivan edessä niinkun minunkin mieheni, pääste-tiin vasta sitten kun kaikki helpoimmissa paikoissa olleet ovat päässeet siviiliin.

Sitä etes lomalle ole päästetty kuudetta kuukauteen kuten kaikki tykistöläiset ovat päässeet täälläkin. Mitä varten tykistöläisillä on kaikin puolin paremmat etuoikeudet kun jalkaväessä.

Jalkaväen miehiä ei näytetä pidettävän missään arvossa tykistön ja pinnarien rinnalla. Sellaistenkin kun kaikin keinoin pinnasivat työpalveluksestakin. Eikö niitten jotka kaiken vaarallisimmassa ja ras-kaammassa paikassa ovat olleet, olisi tarvinnut aivan ensin päästää viivana kotiin. Eikä mitään ikää olisi tarvinnut ottaa huomioon. Luulempa pahaa että heidät vielä viedään Pohjoseenkin, aikanas hyviä ystäviä ja aseveljiä vastaan tappelemaan. Siellä kuitenkin viimeiset miehet nyt tapetaan jotka ryssältä säilyi.

Mitä varten yksien kohtalo on niin kova. Miksi ei voida tasoittaa yksien kovaa kohtaloa vähän kaikil-le. Eikö voitais vaihtaa takimaisia ja etumaisia miehiä vuorotellen että kaikki saisi maistaa etulinjas-ta.

Olen koko sodanajan ollut raskaassa työssä kahden pienen lapsen kanssa, että en ole ristissä käsin ollut ja hautonut tätä katkeruutta. Voisiko mahdollisesti tähän saada radiossa mitään selitystä nyt heti, että ei aivan pilalle meni hermot.

Nimimerkki. (Katkeroitunut)

[- -]

Jahvetin vastaus Perniöstä lähetettyyn kirjeeseen. Jahvetin alkuperäinen vastaus on ladattavissa nimellä AOE:stä nimellä Kirje_3_4_Perniö.

Kotiuttaminen on aloitettu vanhemmasta päästä siitä yksinkertaisesta syystä, että asepalvelus on ensiksi ja viimeksi nuorten asia. Vanhoja kutsutaan aseisiin vasta hätätilassa. Koska meidän valitettavasti on vielä taisteltua jatkettava, niin on mahdotonta lähettää pohjoiseen vanhoja miehiä ja vapauttaa kokeneet asemiehet. On sangen katkeraa, että miestemme on vielä tapeltava ja että suomalaisia yhä saattaa kaatua, mutta muuta emme tässä tilanteessa voi. Meidän on pitänyt rauhanneuvottelussa luvata, että internoimme saksalaiset, ja ellemme nyt sitä tosissamme yritä Neuvostoliitto ei ole omalta osaltaan taas sidottu sopimukseen. Kuten ymmärrätte, tilanne on meidän kohdaltamme vielä härettömän kriitillinen, ja sentähden meidän on koetettava vielä olla kärsivällisiä ja jättää kotiuttamiskysymyksen ylimmän sodanjohdon ratkaistavaksi, sillä hehän joka tapauksessa vastaavat tilanteesta. Sen voitte muuten uskoa, että kyllä siellä koetetaan asiat mahdollisimman oikeudenmukaisesti järjestää. Useimmiten, kun meistä näyttää jokin asia olevan vialla, on melkein varmaa, ettemme tunne kaikkia kysymykseen vaikuttavia eri puolia. Niinpä ei jalkamiehiä suinkaan halveksita. Päinvastoin he ovat tässä sodassa suorittaneet kaikkein vaarallisimman ja raskaimman työn. Mistä johtuu, että tykistön miehet kotiseudullanne ovat kuitenkin saaneet enemmän lomaa, emme osaa sanoa asiaa tutkimatta.

Kysymykset

1. Mitä Jahvetille kirjeen lähettänyt henkilö kritisoi?
2. Millaisia tunteita Perniöstä 10.10.1944 lähetetyssä kirjeessä (Kirje_3_4_Perniö) tulee ilmi?
3. Miten Jahvetin vastauksessa perustellaan sitä, että juuri nuorten miesten oli jätävä sotaan?
4. Mikä sodan vaihe kirjeen kirjoittamisen aikaan oli käynnissä? Mitkä asiat viittaavat siihen?
5. Jahvetin kirjelaatikko oli Valtion tiedotuslaitoksen alainen ja sen avulla haluttiin mm. säädellä mielialoja sotaan liittyen. Miten tämä tavoite näkyy kirjeessä 3B?
6. Pohdi, miten epätietoisuus rintaman oloista vaikutti kotirintaman mielialoihin.
7. Arvioi kirjeitä historian tutkimuksen lähteinä. Millaisia lähdekriittisiä kysymyksiä äidin lähettämälle kirjeelle ja Jahvetin vastauskirjeelle tulisi esittää? Miten ne eroavat toisistaan?

Sanasto

pinnari = velvollisuuksiaan pakoileva henkilö

jalkaväki = maavoimien aselaji, jossa sotilaat liikkuvat pääosin panssariajoineuvoilla tai jalan

tykistö = aselaji, jossa käytetään pääasiassa tykkejä aseena

internoida = siirtää turvallisuussyistä muista erilleen

Tehtävä 5

Kirje vuodelta 1944. Kuva alkuperäisestä kirjeestä ja ääneen luettu materiaali ladattavissa AOE:stä nimellä 3_5_Inkeroinen.

Arvoisa "Jahvetti"

*Olen kuunnellut kirjelaatikoitanne ja miten monenlaisia asioita siellä kysellään. Niin minäkin uskal-
lan kääntyä nyt puoleenne ja pyytää selvyyttä asiaani.*

*Onko oikeus kieltää sotilaalta pääsy isänsä hautajaisiin. Mieheni isä haudattiin 12.9.44. ja miestäni ei laskettu hautajaisiin, jotka pidettiin Juvalla. Hänelle oli ensin myönnetty kolmen (3) vrk. loma, mut-
ta sitten evättiin sekin. Tämäkö on sitä aseveljeyttä ylempien ja alempien välillä ja palkka, kun saa taistella vuosia etulinjassa. Sitte ei lasketa omaa isäänsä hautaamaan. Eikö pitäisi olla joka paikasa samat laitt, että ei herrat saisi soveltaa sitä niinkun itse haluaa. Sillä tätäkään ei voi ajatella, kun suoranaiseksi kiusanteoksi. Jos olisi ollu vielä hyökkäyksiä rajoilla olisi sen jotenkin käsittäny, mutta nyt ei sitä käsitä.*

Pyydän, että otatte tämän puheeksi radiossa

Inkeroisissa 14.9.44. Rva [- -]

Inkeroinen pt.

Jahvetin vastaus Inkeroisista lähetettyyn kirjeeseen:

*Kuten olemme useampaankin otteeseen radiossa sanonut, emme voi puuttua sellaisille yksinomaan sotilasviranomaisille kuuluviin palveluskysymyksiin kuin lomat, siirrot, vapauttaminen jne. Näissä asioissa on käännyttävä oman esimiehen puoleen, joka on velvollinen asian selvittämään. Silloin jos kerran sotilaalta evätään pääsy isän hautajaisiin, kieltoon täytyy olla varsin perustellut syyt, jotka varmasti on miehellenne [selostettu?]. Silloin esim. jos ylempää on tullut määräys, että täydellistä lo-
makieltoa on noudatettava (PM yksin pystyy arvioimaan, milloin tällainen määräys on annettava, se yksin tietää tilanteen kokonaisuudessaan) tai jos mies on tehnyt jonkin rikkomuksen, ei loman myön-
täminen ole esimiesten vallassa.*

Kysymykset

- 1. Tiivistä kirjeen sisältö kolmeen lauseeseen.**
- 2. Tarkastele kirjeen kirjoitusajankohtaa. Pohdi, miksi loma-anomus hylättiin.**
- 3. Millaisia tunteita kirjoittajalle loman hylkäämisestä on herännyt? Miten tunteet kotirinta-
malla ovat voineet vaikuttaa maanpuolustustahtoon?**
- 4. Tarkastele kirjettä lähdekriittisesti ja arvioi, miksi kirjeen on lähettänyt vaimo eikä avio-
mies itse.**

Tehtävä 6

Kirje todennäköisesti vuodelta 1941. Kuva alkuperäisestä kirjeestä ja ääneen luettu materiaali ladattavissa AOE:stä nimellä 3_6_Lappeenranta.

Suomen Yleis Radio

Helsinki

Jahvetin Kirje laatikko

Eräs vääräys joka vaatii oikaisua Kun rintamalla oleva sotilas saa jonkun päivän loman hänen täytyy matkustaa ensin pitkät ja hankalat matkat ja minutilleen pala takaisin vaikka kulku yhteydet ovat huonot ja nyt jos hän vähänkin myöhästyy annetaan 6-7 kuukauden vankeustuomio, tämä on silkka vääräys. Sillä täytyyhän sota-oikeuskin käsitellä asiaa oikein eikä järettömästi tuomita

Erikseen ovat sotilaskarkurit. Mutta tällaiset aseveljet tuntevat ikänsä mikä vääräys heille on tehty ja että he syyttömäksi tuntevat itsensä. Ei tällä tavalla tueta sitä yhteishyvää jota tällä sodalla pyritään rakentamaan. Tunnen monta tällaista aseveljeä jotka ovat kärsimässä saman asian takia.

Toivoisin asiaan pikaista parannusta sillä onhan meillä vankia liikaakin, eikä rehellisiä sotilaitamme tarvitse enää niin mahdottomasti tuomita muka lomalta myöhästymisen takia

Lähettäjä vm 1918 rintama-mies

[- -]

Lappeenranta

Kysymykset

1. Mistä kirjeen kirjoittaja on huolissaan?

2. Mitä seurauksia sotilalle saattoi tulla, jos hän myöhästyi lomalta paluustaan?

3. Mitä syitä kirjeessä mainitaan lomaltapaluusta myöhästymiselle? Pohdi, millaiset muut syyt ovat voineet hidastaa sotilaan paluuta rintamalle?

4. Pohdi, miksi oli tärkeää, että sotilaat eivät katkeroituneet palvelusaikanaan eivätkä sen jälkeen.